

Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

Стаття присвячена визначенню сучасних тенденцій розвитку ринку страхування сільськогосподарських культур. Виявлено, що ринок агостраховання активно розвивається. Здійснено аналіз функціонування ринку страхування сільськогосподарських культур у період з 2005 по 2017 роки і визначено, що пошквдження ринку після затяжної кризи почалося в 2016 році. Проведена оцінка такого розвитку за показниками: кількість укладених договорів, застрахована площа, страхова сума, страхові премії, страхові ставки та рівень виплат. Визначено, які страхові продукти представлено на сьогоднішній день на ринку агостраховання і на яких умовах.

Ключові слова: сільське господарство, страхування, ринок агостраховання, страховий договір, страхові премії, страхова сума, страхові програми, індексне страхування.

Постановка проблеми. В умовах затяжної політико-економічної кризи девальвація національної валюти, необґрунтованої державної політики та низка інших факторів зумовили порушення ефективної роботи економічної системи України. У зазначених умовах стабілізувати ситуацію можна завдяки розвитку та якісному функціонуванню сільського господарства, що забезпечить вирішення питань підвищення його продовольчої та фінансової безпеки [5]. Сьогодні сільське господарство перспективна галузь розвитку економіки країни. Але в той же час є однією з найбільш ризикованих, оскільки успіх галузі багато в чому залежить від погодних умов. Ціни на продукцію аграріїв постійно зростають, тому втрата або недоотримання врожаю обертаються значними матеріальними збитками для виробників та призводить до втрати вигод. Вступ України до СОТ в 2008 році, запуск зони вільної торгівлі з Європейський союзом у 2016 році ставить нові вимоги до продукції сільського господарства, вимагає створення більш конкурентного середовища в країні. Надійний захист товаровиробників продукції сільського господарства від ризиків забезпечує страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку страхування сільсько-

господарських культур висвітлено у працях багатьох як українських, так і зарубіжних вчених, зокрема В.Д. Базилевича, К.Г. Воблого, О.Є. Гудзь, С.С. Осадця, Б.К. Супіханова, С.А. Навроцького, І.М. Паска, Т.А. Ротової, Н.С. Танклевської, Я.П. Шумелди та інших.

На думку С.С. Осадця, саме страхування продукції рослинництва є актуальним. «Найбільш ризикованим є вирощування врожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень. Під це виробництво відведено більш як половину території України. Рослинництво — це діяльність, здійснювана переважно під відкритим небом, і на результати господарювання тут істотно впливають коливання кліматичних умов та інші природні чинники, які точно прогнозувати неможливо» [4]. Значний внесок у створення і розвиток аграрного страхового ринку з підтримкою держави відводиться Міжнародній фінансовій кооперації (IFC, Група Світового банку). Цей проект передбачає втілення міжнародного досвіду в сфері страхування сільськогосподарських ризиків за різних варіантів участі держави в страхуванні.

Проте з часом проявляються нові закономірності та зміни у страхуванні сільськогосподарських культур і тому визначення сучасних тенденцій є актуальним питанням.

Формування цілей статті. Метою статті є визначення сучасних тенденцій розвитку ринку страхування сільськогосподарських культур та аналіз доступних страхових продуктів.

Для досягнення поставленої мети вирішені такі завдання:

- здійснено аналіз основних показників розвитку сучасного ринку сільськогосподарського страхування рослинництва.

© Танклевська Наталія Станіславівна, д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, тел.: 0506060622, email: ntanklevska@gmail.com

Ярмоленко Віталіна Вікторівна, аспірантка, асистент кафедри економіки та фінансів, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», м. Херсон, тел.: 0959382367, email: vitalina.yarmolenko2016@gmail.com

- виявлені доступні страхові продукти, які представлені на ринку агрострахування на сьогоднішній день.

Опис основного матеріалу дослідження. Ринок агрострахування в Україні почав активно розвиватися на початку 2000-х років.

За ці 17 років Україна двічі намагалася запровадити систему державної підтримки, що на пряму відбилося на збільшенні показників ринку страхування сільського господарства.

Проаналізувавши тенденції розвитку ринку страхування аграрних ризиків у період з 2005 по 2017 рік, можна зробити висновок, що 2016 рік став першим роком пожвавлення після тривалого застою.

В 2017 році динаміка зростання поширилась на більшу кількість показників. Тенденції розвитку ринку агрострахування можна прослідкувати за даними таблиці 1 і на рисунках 1-2.

Таблиця 1

Страхування сільськогосподарських культур у 2005–2017 роках *

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Т зр. 2017 р. до 2014 р. (%)
Кількість договорів	910	1330	4397	1637	1 980	1 217	2 710	1936	1722	1392	1062	793	957	68,75
Площа, тис.га	390	670	2360	1171	510	553	786	727	869	732	689	700	657	89,75
Страхова сума, млн грн	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	3055	3969	6240	5913	193,55
Страхові премії, млн грн	12,8	28,5	116,7	155,4	42,0	72,1	136,3	130,4	135,4	72,8	77,7	157	204,4	280,77
Субсидія, млн грн	5,8	12,5	47,8	72,8	0	0	0	0,086	0	0	0	0	0	
Рівень виплат	н/д	н/д	н/д	н/д	36,50 %	50,90 %	28,00 %	41,00 %	9,70 %	7,60 %	12,90 %	44,20 %	3,7 % ²	
Середня ставка премії	3,80 %	н/д	4,50 %	4,90 %	3,20 %	3,80 %	3,70 %	3,80 %	3,10 %	2,40 %	2,00 %	2,50 %	3,50 %	145,83
Сума премій, млн \$	2,5	5,6	23,1	29,8	5,3	9,1	17,1	16,3	16,9	5,6	3,4	6,0	7,7	137,50

* Розраховано авторами за даними [2]

Так, порівняно з 2016 роком кількість укладених договорів зросла на 164 договори, що становить 21%. У 2017 році було укладено 427 договорів – на зимовий та 530 – на весняно-

літній період. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає вже третій рік поспіль, зокрема, у 2017-му році він зріс на 30% та склав 204.4 млн грн.

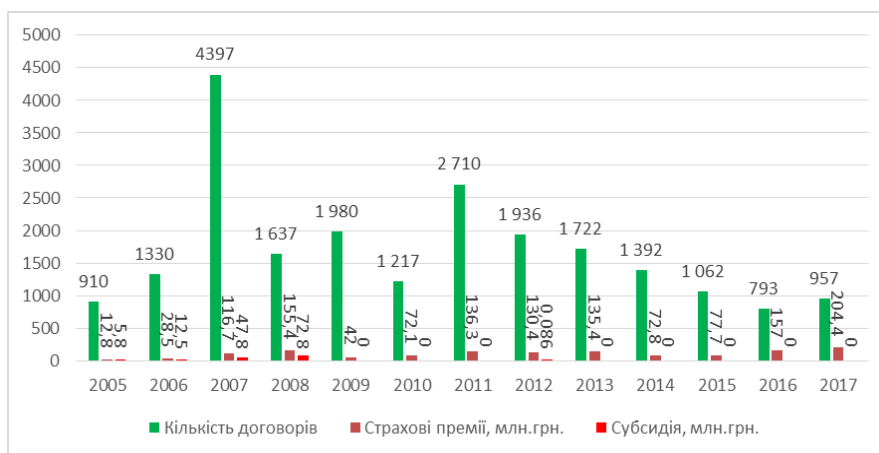

Рис.1. Тенденції ринку страхування сільського господарства за 2005–2017 роки *

* Сформовано авторами за даними [2]

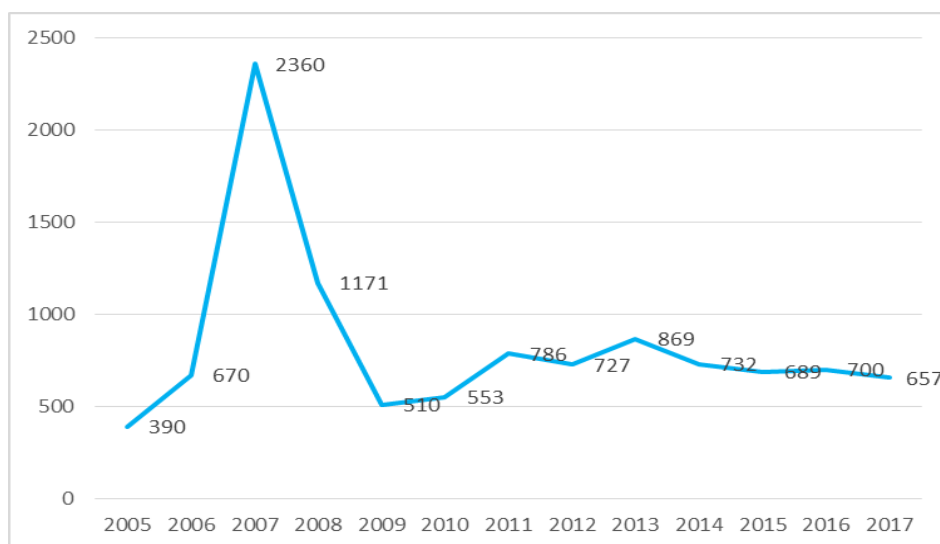

Рис. 2. Динаміка застрахованої площі у 2005–2017 рр., тис. га*

* Сформовано авторами за даними [2]

Також у 2017 році збільшився обсяг страхових премій у доларовому еквіваленті. У 2017 році він склав 7,7 млн дол., що на 28% більше, ніж у 2016 році. Загальна страхова сума у 2016 році була більшою на 327 млрд грн ніж у 2017 [2]. Найбільшу кількість договорів було

укладено у Тернопільській (98) та Дніпропетровській (94) областях. За показником застрахованої площі першість належить Полтавській (75,6 тис. га) та Хмельницькій (75,3 тис. га) областям. У таблиці 2 наведені дані страхування у розрізі областей.

Таблиця 2

Дані страхування в розрізі областей, 2017 р. [2]

Область	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії	Сума премій, грн/га
АР Крим	0	0	0	0	0	0
Вінницька	55	17,730	240,054,159	9,504,101	4.0%	536
Волинська	10	2,225	23,098,100	805,192	3.5%	362
Дніпропетровська	94	67,343	588,701,087	18,087,414	3.1%	269
Донецька	15	7,709	43,177,595	906,326	2.1%	118
Житомирська	47	11,888	116,802,143	3,706,853	3.2%	312
Закарпатська	3	573	2,178,592	90,691	4.2%	158
Запорізька	31	11,914	81,138,885	3,161,282	3.9%	265
Івано-Франківська	20	19,857	170,691,572	4,595,453	2.7%	231
Київська	34	8,792	70,436,055	2,631,687	3.7%	299
Кіровоградська	55	27,222	164,257,088	4,241,486	2.6%	156
Луганська	7	3,620	40,061,879	1,708,338	4.3%	472
Львівська	25	13,570	174,362,176	6,499,652	3.7%	479
Миколаївська	23	24,204	275,635,044	12,526,133	4.5%	518
Одеська	9	7,831	19,243,961	808,106	4.2%	103
Полтавська	75	75,645	771,680,987	33,713,141	4.4%	446
Рівненська	21	13,873	322,457,325	14,807,476	4.6%	1,067
Сумська	43	46,959	623,807,675	17,765,292	2.8%	378
Тернопільська	98	39,365	300,122,758	7,917,288	2.6%	201
Харківська	46	57,460	165,196,591	5,061,456	3.1%	88
Херсонська	54	37,398	359,408,559	15,925,942	4.4%	426
Хмельницька	68	75,326	497,094,091	15,594,123	3.1%	207
Черкаська	42	27,178	380,232,455	11,474,045	3.0%	422
Чернівецька	16	11,439	163,638,437	4,607,752	2.8%	403
Чернігівська	66	48,023	319,888,911	8,307,642	2.6%	173

За об'ємом зібраних премій області України розташувалися в такому порядку: Полтавська (33.7 млн грн, або 16.5%), Дніпропетровська (18.1 млн грн, або 8.8%), Сумська (17.8 млн грн, або 8.7%), Херсонська (15.9 млн грн, або 7.8%), Хмельницька (15.6 млн грн, або 7.6%),

Рівненська (14.8 млн грн, або 7.2%), Миколаївська (12.5 млн грн, або 6.1%) та Черкаська (11.5 млн грн, або 5.6%) [2]. На рисунку 3 відображено стан страхування сільськогосподарських культур у розрізі областей.

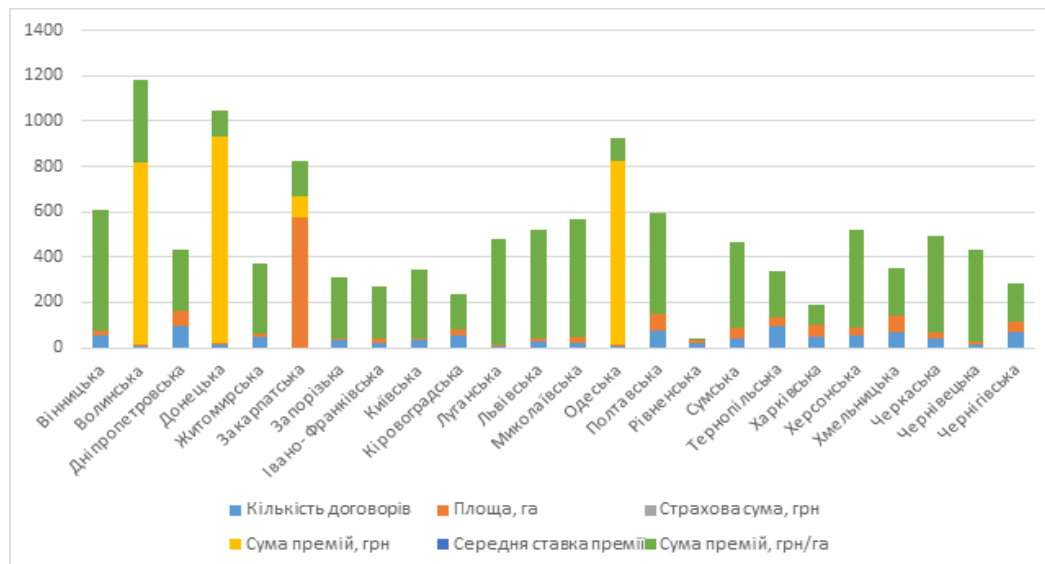

Рис. 3. Зведена діаграма страхування в розрізі областей*

*Розроблено авторами

Експерти дають прогнози зростання ринку страхування сільськогосподарства і в 2018 році. Це зумовлено збільшенням ризиків, які пов'язані з погодними умовами. Раніше страхували в основному озимі від пошкодження морозами, а сьогодні постає загроза від весняних заморозків. Метеорологи прогнозують більш жорсткі умови господарювання для аграріїв, тому зростає потреба захисту в страхуванні. Проте існують проблеми, які гальмують агрострахування. Одна з основних причин – взаємна недовіра аграрних товаровиробників і фінансових компаній, які займаються страхуванням сільськогосподарських ризиків.

Аграрії не вірять, що отримають компенсацію в разі настання страхового випадку, а страхові компанії, в свою чергу, не знають як працювати з аграрним сектором, вони не впевнені, що можуть оцінити всі можливі ризики. Спростити комунікацію між сторонами може використання прозорих доступних страхових продуктів.

У 2016 році Проектом Міжнародної фінансової корпорації (IFC) спільно з компаніями-партнерами – «Сингента», Креді Агріколь Банк, «АХА Страхування» була запроваджена комплексна програма для агробізнесу «Ваш урожай – наша турбота». Дана програма розрахована на три роки. В рамках цієї програми був представлений інноваційний страховий продукт для страхування посівів та майбутнього

врожаю озимої пшениці. Він розрахований передусім на малих та середніх агровиробників, які обмежені в фінансуванні. Цей продукт прив'язаний до фінансування з боку Креді Агріколь Банк та отримання товарних кредитів від компанії «Сингента». Таким чином, продукт зорієнтований на чинних та потенційних клієнтів цих компаній.

Страховка озимої пшениці на весь період вирощування включається з моменту, коли представники страхової компанії виїхали в поля, зафіксували якість сходів та агровиробник сплатив свою частину страхового платежу. Страховий продукт надає страхове покриття, яке складається з двох фаз із відповідною виплатою відшкодування після кожної фази. Перша фаза – це зимові ризики, друга – це весняно-літні ризики. Основною перевагою першої фази є те, що рівень покриття площі під культурою складає 95%. Це найвищий показник, доступний на ринку на сьогоднішній день. Страхові компанії стандартно пропонують страховий захист на рівні 70% від страхової суми. Друга перевага полягає у врегулюванні страхових випадків та здійсненні виплати за кожен загиблий гектар площі культури. Друга фаза (після відновлення вегетації) передбачає страхування майбутнього врожаю. Рівень страхового покриття в цьому випадку дорівнює 70% від середньої врожайності озимої пшениці в господарстві за останні три

роки. Новація даного продукту полягає в тому, що страхування покриває не лише витрати, які пішли на посів, а й частину планових витрат на вирощування та збирання врожаю.

Нині не тільки в Україні, а й в цілому світі набирає популярності індексне страхування. Воно не потребує виїзду інспектора для встановлення страхового випадку. Плюси такого підходу є очевидними: простота, дешевизна і швидке отримання виплати. Це прозорий і зрозумілий метод страхування. Існує багато різновидів індексних страхових продуктів. Зокрема, можна виділити погодні та «врожайні» [6]. Індексне страхування передбачає право страхувальника на відшкодування в тому випадку, якщо врожайність застрахованої ним культури впаде нижче гарантованого рівня. Індексне страхування здійснюється від тих погодних ризиків, які вимірюються певними параметрами. Тому вони обмежені температурою, опадами, силою вітру, товщиною снігового покриву тощо. А от град до цього переліку не потрапляє. Індексом можна застрахувати осінню посуху, неможливість розпочати посів через відсутність опадів чи їхню надмірність. На відміну від традиційного страхування індексне не передбачає обов'язкового передстрахового огляду посівів та оцінки понесеного господарством збитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, враховуючи те, що сільське

господарство є високо ризикованим, питання використання страхування сільськогосподарських культур, як методу зменшення майбутніх втрат вигод, є актуальним та своєчасним.

Основними тенденціями розвитку страхування сільськогосподарських культур за останні роки є збільшення на 21% укладених договорів та на 30% збільшилися страхові премії в млн грн. Застрахована площа і страхова сума в млн грн. зменшилися на 6% і 5 % відповідно. Після кризи 2014 року почала зростати середня ставка премій в середньому на 42 % за рік і в 2017 році вона складає 3,5 %. Одним з найбільш продуктивних років по рівню страхових виплат був 2016 рік (44,2 %).

Крім цього прослідковується активність міжнародних компаній щодо впровадження страхових програм для аграріїв. Таким чином, на сьогодні ринок страхування сільського господарства активно розвивається. Страхові компанії пропонують нові вигідні для аграріїв програми страхування, які враховують всі більш широкий спектр ризиків.

Перспективи майбутніх досліджень полягають у необхідності здійснення прогнозів щодо подальшого страхування сільськогосподарських культур, а також визначення найбільш ефективних страхових продуктів для аграрних підприємств.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вобльий К. Г. Основы экономии страхования / К. Г. Вобльий. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 238 с.
2. Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії», Міжнародна фінансова корпорація (IFC, Група Світового банку), у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00624.pdf>
3. Страхування : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
4. Осадець С.С. Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С.Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
5. Танклевська Н.С. Основи формування фінансової безпеки функціонування сільського господарства як базису економічного розвитку країни / Науковий вісник НУБІП України. Серія: економіка, аграрний менеджмент, бізнес. - м. Київ – 2015 р. – Вип.222 – С. 15-20
6. Танклевська Н.С. Зарубіжний досвід фінансово-кредитного забезпечення розвитку аграрних підприємств / Вісник Аграрної науки Причорномор'я. – Вип. 1 (44) – 2008 р. – С. 81-87
7. Тимошенко І. Некомерційні форми страхування : європейський досвід / Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2015. – № 2. – С. 119–132.
8. Шумелда Я. П. Страхування : навч. посібник / Я. П. Шумелда. – Тернопіль: Джура, 2006. – 249 с.

REFERENCES

1. Voblyi, K. (2001) *Osnovyi ekonomii strahovaniya* [Basics of economy insurance], Ekonomichna dumka, Ternopil, Ukraine [in Russian].
2. Proekt «Rozvytok finansuvannia ahrarnoho sektoru v Yevropi ta Tsentralnii Azii», Mizhnarodna finansova korporatsiia (IFC, Hrupa Svitovoho banku), u spivpratsi z Ministerstvom ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. Retrieved from <https://forinsurer.com/files/file00624.pdf> [in Ukrainian]
3. Bazylevych, V. D. ed. (2008) *Strakhuvannia* [Insurance], Znannia, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
4. Osadets, S. S ed. (2002), *Strakhuvannia* [Insurance], 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].

5. Tanklevska, N. S. (2015). Osnovy formuvannya finansovoyi bezpeky funktsionuvannya sil's'koho gospodarstva yak bazysu ekonomichnoho rozvytku krayiny [Fundamentals of the financial security of the functioning of agriculture as a basis for economic development of the country] *Naukovyy visnyk NUBIP Ukrayiny. Seriya: ekonomika, ahrarnyy menedzhment, biznes*, 222, 15-20 [in Ukrainian].
6. Tanklevska, N. S. (2008). Zarubizhnyy dosvid finansovo-kredytnoho zabezpechennya rozvytku aharnykh pidpryyemstv [Foreign experience of financial and credit support for the development of agrarian enterprises] *Visnyk Aharnoyi nauky Prychornomor'ya*, 1(44), 81-87 [in Ukrainian].
7. Tymoshenko, I. (2015), Nonprofit insurance forms: European experience. *Herald of KNUTE*, no. 2, pp. 119–132 [in Ukrainian].
8. Shumelda, Ia. (2004), *Strakhuvannia* [Insurance], Dzhura, Ternopil, Ukraine [in Ukrainian].

Одержано 15.03. 2018 р.